

ORTA ASYA'NIN STRATEJİK KONUMU VE ABD İLE GELİŞEN İLİŞKİLERİ

İlaha KHANTAMİROVA

-

Analiz No : 2026 / 53

23.11.2026

Sovyetler Birliği'nin dağılması, küresel siyasi düzenin dönüşümüne yol açarken, birliğe dahil olan cumhuriyetlerin siyasi, ekonomik ve uluslararası konumlarını da yeniden şekillendirdi. Bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya devletleri, yeni dönemde yalnızca devlet inşası ve ekonomik dönüşüm süreçleriyle değil, aynı zamanda uluslararası sistemde kendilerine daha geniş bir hareket alanı oluşturma arayışıyla da karşı karşıya kaldı. Aradan geçen yıllarda bölge ülkeleri, başlangıç döneminde yaşadıkları çeşitli siyasi ve ekonomik sorunlara rağmen, uluslararası ilişkilerini çeşitlendirme ve bölgesel iş birliğini geliştirme yönünde önemli adımlar attı.

Orta Asya'nın geniş coğrafyası, enerji ve doğal kaynakları, stratejik ulaşım güzergâhları üzerindeki konumu ve farklı güç merkezleriyle kurduğu ilişkiler, bölgenin uluslararası önemini artıran başlıca unsurlar arasında yer alıyor. Bölge ülkelerinin Çin, Rusya, Avrupa ülkeleri, Afganistan ve Pakistan ile ulaştırma, enerji, güvenlik ve ticaret alanlarında geliştirdiği ilişkiler, dış politikalarının giderek daha çok yönlü bir nitelik kazandığını ortaya koyuyor. Bu ilişkiler, Orta Asya devletlerinin yalnızca bölgesel iş birliği mekanizmaları içinde değil, daha geniş uluslararası bağlantılar üzerinden de ekonomik ve siyasi hareket alanlarını genişletmeye çalıştıklarını gösteriyor.

Bu çok yönlü dış politika yaklaşımının önemli bir boyutunu son yıllarda ABD ile geliştirilen ilişkiler oluşturuyor. ABD'nin Orta Asya'ya yönelik ilgisi yeni olmasa da, ulaştırma bağlantıları, enerji, güvenlik, ekonomik iş birliği ve kritik mineraller gibi alanların giderek daha fazla öne çıkması, iki taraf arasındaki ilişkilerin farklı bir çerçevede değerlendirilmesini gerekli kılıyor. Bu ilişkileri yalnızca Washington'ın bölgesel stratejik hedefleri üzerinden okumak, Orta Asya devletlerinin kendi önceliklerini ve dış politika tercihlerini göz ardı etmek anlamına gelebilir. Bölge ülkeleri açısından ABD ile iş birliği, ekonomik ve teknik olanakların yanı sıra uluslararası ilişkilerini çeşitlendirme ve küresel düzeydeki konumlarını güçlendirme arayışlarının da bir parçasıdır.

ABD açısından Orta Asya, Çin, Rusya ve Güney Asya arasında yer alan stratejik bir

çeşitlendirilmesi bakımından önem taşıyor. Özellikle Trans-Hazar Uluslararası Ulaşım Hattı ve TRIPP gibi bağlantısallık girişimleri, bölgenin uluslararası ulaştırma ağları içindeki konumunu güçlendirme potansiyeline sahip. ABD'nin bu girişimlere yönelik ilgisi, Orta Asya'nın alternatif ulaşım güzergâhları ve uluslararası bağlantılar bakımından taşıdığı önemin Washington açısından da giderek belirginleştiğini ortaya koyuyor[1].

Kritik mineraller ise ABD ile Orta Asya arasındaki iş birliğinin öne çıkan diğer alanlarından biridir. Washington'ın stratejik kaynaklara erişimini çeşitlendirme ve özellikle Çin'in ağırlık taşıdığı tedarik zincirlerine yönelik bağımlılık ve kırılganlıkları azaltma arayışı, bölge ülkeleriyle ekonomik ve teknolojik iş birliğine yönelik ilgisini artırıyor. Bu çerçevede Kazakistan, sahip olduğu mineral kaynakları, madencilik kapasitesi ve işleme sanayisini geliştirme potansiyeli nedeniyle önemli ortaklardan biri olarak değerlendirilebilir. Ancak söz konusu potansiyelin somut ekonomik kazanımlara dönüşmesi, uzun vadeli yatırımların, öngörülebilir düzenlemelerin, teknolojik ortaklıkların ve sürdürülebilir siyasi ilginin sağlanmasına bağlıdır.

Bu çerçevede C5+1 mekanizması, ABD ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin kurumsal düzeyde geliştirilmesi ve ortak gündemlerin belirlenmesi bakımından önemli bir platform olarak öne çıkıyor. 2015 yılında başlatılan C5+1 çerçevesi, ABD ile Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan arasındaki ilişkilerin bölgesel düzeyde ele alınmasına imkan sağladı. Başlangıçta ekonomi, güvenlik ve enerji gibi alanların öne çıktığı mekanizma, zaman içerisinde yeni iş birliği başlıklarını da gündemine dahil etti. C5+1 Kritik Mineraller Diyaloğu kapsamında jeolojik araştırma, madencilik, işleme faaliyetleri ve kritik mineraller tedarik zincirlerine yönelik yatırım fırsatlarının ele alınması, bu iş birliğinin ekonomik ve stratejik boyutlarının genişlediğini gösteriyor[2].

Semerkant'ta gerçekleştirilen son C5+1 toplantısının ortaya koyduğu öncelikler, ABD ile Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin yalnızca mevcut iş birliği alanlarının sürdürülmesiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda yeni ekonomik ve stratejik ortaklıkların geliştirilmesine yönelik bir arayışın da bulunduğunu ortaya koyuyor. Bununla birlikte, toplantıda belirlenen hedeflerin somut sonuçlara dönüşmesi, tarafların siyasi iradesi, yatırım kapasitesi ve iş birliğinin sürekliliği gibi faktörlere bağlı olacaktır.

Dolayısıyla ABD-Orta Asya iş birliğini bugün yalnızca iki taraf arasındaki ilişkilerin gelişimi üzerinden değerlendirmek yeterli değil. Bu ilişkiler, Orta Asya ülkelerinin uluslararası bağlantılarını çeşitlendirme, ekonomik ve stratejik hareket alanlarını genişletme ve değişen küresel koşullar içerisinde kendi önceliklerini daha etkin biçimde takip etme çabalarının bir parçası olarak ele alınmalıdır. C5+1 mekanizması da bu çerçevede, ABD ile bölge ülkeleri arasında ortak gündemlerin oluşturulmasına imkan sağlayan platformlardan biri olarak önemini koruyor. Ancak bu iş birliğinin geleceği, yalnızca ortak stratejik çıkarların varlığına değil, söz konusu çıkarların bölge ülkeleri açısından somut ve sürdürülebilir kazanımlara dönüştürülebilmesine de bağlı olacak.

Görsel: The Times of Central Asia

[1] Beyond Midterms: What Americas Political Shift Means for Central Asia, *The Astana Times*, 21 November 2026, https://astanatimes.com/2026/11/beyond-midterms-what-americas-political-shift-means-for-central-asia/

[2] C5+1, US Department of State, 21 November 2026, https://www.state.gov/c51

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: KHANTAMİROVA, İlaha. 2026. "ORTA ASYA'NIN STRATEJİK KONUMU VE ABD İLE GELİŞEN İLİŞKİLERİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2026 / 53. Kasım 23. Erişim Kasım 23, 2026. https://www.avimbulten.org/tr/Analiz/ORTA-ASYA-NIN-STRATEJIK-KONUMU-VE-ABD-ILE-GELISEN-ILISKILERI

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır